

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

MINCA ŠEGULA

Jezikovnostilistična analiza kolumn Marka Crnkoviča

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Mojca Smolej

Univerzitetni študijski program
prve stopnje: Slovenistika

Ljubljana, 2012

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Mojci Smolej za pomoč in razumevanje pri pripravi diplomske naloge.

Izvleček

Jezikovnostilistična analiza kolumn Marka Crnkoviča

Diplomsko delo potrjuje tezo, da je mogoče na podlagi analiziranih kolumn izluščiti značilnosti jezikovnega stila njihovega pisca, Marka Crnkoviča. Predstavljena so teoretična izhodišča jezikovnega stila, vzeta tudi s področij umetnostnih in novinarskih besedil. V kontekstu sodelovanja jezikoslovja, umetnostne literature in novinarskih besedil so nadalje razloženi za pisca značilni jezikovni pojavi. Ti so eksplicitno in implicitno izražanje mnenja, pri čemer prednjačita metaforika in ironija, stopnjevanje z retoričnimi figurami, kopičenjem vprašanj ter menjavanjem kratkih in dolgih povedi, začenjanje povedi z odvisniki, nagovarjanje bralcev in vpeljevanje značilnosti govornega prenosnika. Konstantnost pojavljanja teh lastnosti priča o tem, da ima avtor jasno izoblikovan svoj izvorni jezikovni stil.

Ključne besede: jezikovni stil, publicistično besedilo, kolumna, izvirnost, interdisciplinarnost

Abstract

A Linguo-stylistic analysis of Marko Crnkovič's columns

The diploma paper confirms the thesis that it is possible to determine the linguistic style typical of Marko Crnkovič through an analysis of his columns. Theoretical aspects of linguistic style, including the fields of literature and journalistic texts, are presented. Typical linguistic units are explained in the context of linguistics, literature and journalism. They include explicitly and implicitly expressed opinions, especially through metaphors and irony, escalating with figures of speech, accumulating interrogative sentences one after another, alternating between short and long sentences, beginning sentences with subordinate clauses, addressing readers and introducing characteristics of speech communication. These linguistic units are constantly present in all of the columns analysed, thus proving Marko Crnkovič has an original and recognisable style.

Key words: linguistic style, journalistic text, column, originality, interdisciplinarity

Kazalo

1 Uvod	5
2 Teoretično ogrodje	6
2. 1 Jezikovni stil in stilistika	6
2. 2 Publicistična besedila in poročevalski stil	7
2. 3 Kolumna	9
2. 4 Marko Crnkovič	10
3 Analiza	11
3. 1 Nejezikovni vplivi	12
3. 2 Morfološka in leksikalna ravnina	13
3. 3 Skladenjska in besediloslovna ravnina	16
3. 4 Značilnosti poročevalskega stila	22
4 Zaključek	24
5 Povzetek	26
6 Literatura in viri	27

1 Uvod

Pisanje novinarskih prispevkov sodi v samostojno publicistično zvrst, vendar jo z besedili umetnostne zvrsti družijo skupna značilnost, da je poleg tega, kaj pisec napiše, pomembno tudi, kako to napiše. To še posebej velja za besedila interpretativne zvrsti, katerih funkcija je zanimivo in prepričljivo predstaviti poglede na resne družbeno-politične teme. Posebno mesto med njimi imajo kolumne, ki jih najbolj opredeljuje originalen pogled avtorja na vedno nove dogodke in prav takšen stil pisanja. Ali je iz prebiranja kolumn enega pisca mogoče izluščiti prepoznavne značilnosti njegovega jezikovnega stila, sem skušala ugotoviti na primeru kolumn Marka Crnkoviča.

V prvem delu diplomske naloge sem se posvetila teoretičnim osnovam. Navedla sem različne definicije jezikovnega stila, stilotvorne dejavnike in jezikovnostilistične zakonitosti. Pri tem sem se oprla na teorije jezikovnega stila v umetnostnih besedilih, ki so veliko bolje raziskana, in na raziskave jezikovnega stila z novinarskega stališča. Posebno pozornost sem namenila značilnostim poročevalskega stila po Tomu Korošču in žanru kolumni. Kolumne, v katerih sem proučevala jezikovni stil, sem uvrstila v razvrstitev novinarskih žarov, ki jo je postavila Manca Košir (1988). Navedla sem lastnosti žanra in skušala ugotoviti, kaj vse vpliva na njegovo nastajanje. Ker je za dobrega pisca kolumne potreben prepoznaven stil pisanja, ki je neločljivo povezan z identiteto pisca, sem nekaj besed namenila tudi Marku Crnkoviču.

V drugem delu pa podajam in razlagam rezultate, ki sem jih pridobila po analizi 20 kolumn. Analize sem se lotila brez vnaprej postavljenih kriterijev, saj nisem želela, da bi me omejevali. Namesto tega sem izhajala neposredno iz Crnkovičevih kolumn in njegovega stila. Pozornost sem namenila različnim platem jezika: morfološki, leksikalni, skladenjski in besedilni. Skušala sem najti povezavo med temi jezikovnimi ravninami. Pri raziskovanju sem se oprla na obstoječe jezikovne priročnike (SSKJ, SP in slovar tujk), na Toporišičevo slovnico, Koroščevo *Stilistiko slovenskega poročevalstva*, literarno teorijo Janka Kosa in drugo literaturo. Dobljene ugotovitve sem skušala interpretirati v povezavi z vsebino kolumn in naravo poročevalskih besedil. Na koncu sem skušala izpeljati ugotovitve, ki bi podale celostno podobo jezikovnega stila Marka Crnkoviča.

2 Teoretično ogrodje

2.1 Jezikovni stil in stilistika

Z jezikovnostilističnimi raziskavami se je na Slovenskem veliko ukvarjala Breda Pogorelec. Jezikovno stilistiko je pojmovala kot »posebno področje raziskav in razmišljanj na stičišču jezikoslovja in literarne znanosti«, slog pa kot način oblikovanja umetnostnega sporočila (Pogorelec 2011: 24–25). Njene ugotovitve so vezane predvsem na stilistiko v umetnostnih besedilih, vendar je v svojih spisih (prav tam, 43) zapisala, da sloga ne kaže zanemarjati tudi pri neumetnostnih besedilih, kamor sodijo tudi publicistična besedila. Po njenih besedah stilistična analiza »opozarja na obliko in kaže, kako je predmet upodobitve predstavljen v posebni, enkratni podobi« (prav tam, 63). Pri tem navaja, da je v neumetnostnem besedilu jezikovno znamenje podrejeno vsebini, medtem ko je v umetnostnem besedilu navadno razkrito, razvidno, hkrati pa je zanj značilno večpomensko razbiranje.

V okviru literarne umetnosti sta jezikovni stil obravnavala tudi Silva Trdina (1974) in Janko Kos (2001). Slednji je jezikovni stil obravnaval kot del zunanjega stila literarnega dela in ga je definiral kot način, kako se že oblikovana vsebina realizira z izborom besed, besednih zvez in stavčnih oblik (Kos 2001: 128–129). Avtor pri tem lahko izbira med različnimi jezikovnimi možnostmi in s tem literarnemu delu spreminja zunanjo podobo, ne da bi s tem spreminjal vsebino in notranjo formo celote. Kot navaja, je tradicionalna poetika zunanji slog razlagala s pomočjo retoričnih figur, značilnih tudi za govorništvo. Silva Trdina (1974: 7) pa je zapisala, da stilistika raziskuje sredstva umetniškega izražanja, njihov smisel in umetniško funkcijo. Pri tem je izpostavila tudi praktično stilistiko, ki uči, kako govoriti in pisati dobro in lepo.

Neodvisno od povezave z umetnostnimi besedili je jezikovni stil opredelila ruska jezikoslovka Olga Akhmanova (1976: 3), za katero je to pojem, ki ga lahko apliciramo na dve ali več entitet, ki so si v bistvu enake, razlikujejo pa se po posameznih značilnostih, ki bistva entitet ne spreminjajo. Podobno je razmišljal tudi Jože Toporišič (1992: 311), za katerega je stil izraba prostih variant danosti, zlasti sredstev kakega jezika. Pri tem velja (prav tam): »Kjer ni izbire, ni stila.« Če želimo dokončno razumeti besedilo ni dovolj, da upoštevamo le umetnikovo svobodno izbiro, ampak tudi bralčevo ali jezikoslovčevo recepcijo, ki zaobjema tudi globlje jezikovne in stilne analize (Smolej v Pogorelec 2011: 9).

Jezikovna stilistika tako zaobjema proučevanje besedila na vseh jezikovnih ravneh in tudi proučevanje sloga. Pri spoznavanju besedila ni dovolj taksativno naštevati izrazna sredstva, saj s tem lahko določimo le skupine uporabljenih sredstev (Pogorelec 2011: 41–42). Osredotočiti se je treba tudi na pravila izbire in povezovanja jezikovnih znakov v besedilu, denimo na zaimke, sopomenke, napovedovanje, povedek, besedni red ipd. Znotraj lingvistična analiza torej zahteva upoštevanje tako vertikalne kot hierarhične povezanosti posameznih jezikovnih ravnin, in sicer od fonološke, morfološke, sintaktične, semantične do celostne metode proučevanja besedil (Smolej v Pogorelec 2011: 9). Šele z analizo besedilne ravni je namreč mogoče dobiti predstavo o pomenski organizaciji v besedilu in prek tega predstavo o besedilnem smislu (Pogorelec 2011: 42). Na drugi strani pa slog zajema način besediljenja, značilen tako za posamezno obdobje kot tudi za posameznega pisca. Vse to omogoča, da dojamemo dejansko vsebino besedila in razberemo izrazila v medsebojnem učinkovanju. Pri umetnostnih besedilih je pomemben še estetski učinek.

Pri razmišljanju o jezikovni stilistiki je potrebno imeti pred očmi tudi interdisciplinarnost, tako znotraj jezikoslovne stroke kot tudi med različnimi družboslovnimi in drugimi vedami (Smolej v Pogorelec 2011: 9). Jezikovna stilistika ima tako pomembno mesto med drugim tudi pri proučevanju besedil, ki sodijo v publicistično zvrst. Takšno interdisciplinarno povezovanje nas bo še posebej zanimalo v nadaljevanju diplomske naloge.

2. 2 Publicistična besedila in poročevalski stil

Kolumne, v katerih bom proučevala jezikovni stil, se glede na razvrstitev po funkcijskih zvrsteh¹ uvrščajo v publicistično zvrst. Zanj je značilen publicistični jezik, ki je uporabljen predvsem kot sredstvo za sporočanje o dejanskosti, za vzgajanje in izobraževanje in za katerega je značilno, da se podreja načelu vsesplošne razumljivosti (Dular 1974b: 69). Pri tem so najpogostejša pisna (časnikarska) publicistična sporočila v zbornem jeziku. Avtorji imajo v publicističnih besedilih posredovalno vlogo, saj morajo tudi visokostrokovne teme v kratkem času na preprost način posredovati naslovniku (Toporišič 2000: 30–31). Poleg tega ima publicistično pisanje vedno individualno noto, ker kaže, kako se avtor na dogodke in drugo pojavnost odziva kot posameznik in kaj o njih meni.

¹ Funkcijske zvrsti so skupine jezikovnih sredstev, tipične za sporočanje z enakimi ali podobnimi praktičnimi nalogami v družbenem sporazumevanju (Dular 1974b: 64). Služijo torej različnim uporabnostnim namenom (Toporišič 2000: 27).

Na jezikovni stil v publicističnih besedilih vplivajo tako objektivni kot tudi subjektivni dejavniki. To sta ugotovila Janez Dular (1971/72: 154; 1974a: 12) in Tomo Korošec (2005: 63–64), ki take značilnosti pripisuje tudi oglaševalskim besedilom. Med objektivne stilotvorne dejavnike po Korošču (prav tam) sodijo vrsta dogodka, ki ga novinar želi upovedati, vrste njegove delavne obveznosti, izbor poročevalskega žanra, uredniške zahteve, značilnosti medija in dolžina besedila. Dular (1974a: 12) k temu prišteva še inventar izraznih sredstev vseh socialnih zvrsti slovenskega jezika, kontekst, snovno neomejenost, naslovnika, čas in prostor sporočanja, zveze s svetom, prenosnik in trenutne okoliščine.

Na drugi strani so subjektivni dejavniki nadarjenost, izobraženost, izurjenost in razgledanost avtorja, njegov smisel za delo z mediji in znanje o njihovih tehnoloških zmožnostih ter znanje jezika in čim globlje razumevanje njegovih stilno-izraznih značilnosti (Korošec 2005: 63–64). Poleg teh so subjektivni dejavniki še načelna stališča glede pomembnosti jezikovne kulture, praktično obvladovanje jezika, stik z drugimi funkcijskimi zvrstmi in socialna pripadnost (Dular 1974a: 12).

Jezikovno stilistiko je z besedili publicistične zvrsti povezal Tomo Korošec (1998: 10–12), ki je znotraj publicistične funkcijske zvrsti definiral poročevalski stil, značilen za besedila, ki jih družijo zunajjezikovna, tehnološka okoliščina, da dnevno nastopajo v množičnih medijih. V poročevalskem stilu je zajeto vse, kar teorija novinarskega sporočanja zajema s stalnimi oblikami, tj. zvrstmi, vrstami in žanri. Korošec (prav tam, 12) poročevalska besedila prav tako kot Manca Košir, ki je leta 1988 postavila teorijo novinarskih vrst, deli na dve zvrsti. K prvi sodijo besedila, zasnovana predvsem z namenom prenesti sporočilo oziroma informirati, k drugi pa besedila, ki v iskanju stika z naslovniki gradijo na vplivanjskih, apelnih² in vrednotenjskih sporočanjских nalogah. Monika Kalin Golob (2005: 96) skupino besedil, ki informirajo ali naznanjajo, poimenuje poročevalna, besedila, ki razlagajo, razčlenjujejo, vrednotijo in prepričujejo, pa presojevalna besedila. Prva se uresničujejo z objektivnim, stvarnim podajanjem dogodkov, druga s presojanjem in komentiranjem (prav tam, 97).

Temu se prilagaja tudi jezik. V poročevalskih besedilih se lahko pojavljajo jezikovna sredstva, ki so glede na stilno vrednost treh stopenj (Korošec 1998: 14). Jezikovna sredstva prve stopnje imajo ničelno stilno vrednost in so nevtralna, drugo stopnjo predstavljajo

² Apelna sporočajska naloga pomeni vplivati na naslovnikova mnenja, občutke, stališča in dejavnosti (Korošec 1998:12).

avtomatizmi in tretjo aktualizmi. Avtomatizem nastane takrat, ko jezikovno sredstvo prve stopnje opravlja posebno funkcijo, zato gre v primerjavi s prvo stopnjo za zaznamovano jezikovno sredstvo. V poročevalskih besedilih je tak primer zveza *kot poročajo tuji viri*. Avtomatizacija je po Korošču (prav tam, 15) »ustaljevanje posameznih jezikovnih sredstev, da postanejo za opravljanje določene naloge običajna in se utrdijo v konvenciji med tvorci in naslovniki«. K avtomatizmom sodijo specializirana, večinoma tehnična sredstva v poročevalstvu, ki v poročevalskih besedilih delujejo nevtrarno (prav tam, 13).

Aktualizmi so jezikovna sredstva druge stopnje, prenesena v drugo funkcijsko zvrst, zaradi česar postanejo stilno zaznamovana (prav tam, 14–16). Namenjeni so le za enkratno uporabo. Gre za »novo, svežo in nenavadno uporabo jezikovnih sredstev za doseg posebnega učinka« (prav tam, 15). Korošec med aktualizme prišteva interpunkcijske naslove,³ obnovitve in prenovitve, trope, perifraze, frazeme in druge stilno zaznamovane besede, v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* označene s stilno-plastnimi, časovnimi in ekspresivnimi kvalifikatorji (prav tam, 18–26). Jezikovna sredstva vseh treh stopenj se v posameznih žanrih pojavljajo v različni meri. Pri poročevalnih besedilih so pogosti avtomatizmi, medtem ko so v presojevalnih besedilih v rabi aktualizmi (prav tam, 12). Prav za slednje pričakujem, da se bodo v veliki meri pojavljali v kolumnah.

2. 3 Kolumna

Glede na razvrstitev novinarskih žanrov, ki jo je zasnovala Manca Košir (1988: 63), je kolumna del interpretativne zvrsti, kamor se uvrščajo besedila, ki se kažejo kot subjektivna. Avtorji v njih k obravnavanemu predmetu pristopajo angažirano in so prisotni s svojimi mnenji. Besedila interpretativne zvrsti svoje predmete torej ocenjujejo, vrednotijo, pojasnjujejo, analizirajo in razlagajo (prav tam, 83). Njihova analiza sega v ozadja, raziskuje razmerja med dogajanjem, išče vzroke in nakazuje posledice. Nadalje se kolumna poleg komentarja, uvodnika in glose uvršča v komentatorsko vrsto. Ta »pojasnjuje ozadja večjega dogodka z večjim številom prvin, ki se po objavi v vesti naslovniku kaže kot nepredvidljiv in nedoumljiv, tako da dogodek umesti v logiko naravnega reda vzroka in posledice« (prav tam, 85).

Kolumnist v kolumni razkriva ozadja zanj najpomembnejših dogodkov in dodaja svoje argumentirano mnenje (prav tam, 86). Sme sicer pisati o sebi, a to je lahko le kratkoročna

³ Interpunkcijski naslovi so tisti, ki vsebujejo ločila.

rešitev (Glover 1999: 290). Uspešni kolumnisti pišejo o zunanjem svetu, čeprav lahko občasno dovolijo bralcu bežen pogled v svoja življenja. V kolumnah se lotevajo številnih tem, zato morajo biti kolumnisti razgledani, morajo slediti novicam in prebirati časopise ter morajo imeti dovolj virov informacij (prav tam, 291). Kolumnisti pišejo o povezavah, ki jih bralci morda niso razumeli, in podajajo celostno sliko za tiste, ki poznajo le del zgodbe. Hkrati bralce še zabavajo, so provokativni ali informativni (Keeble 2005: 175). Kot piše Glover (1999: 291), so take vrste kolumnisti staromodni esejisti, ki pišejo za moderni svet. Zanj so najboljši kolumnisti tisti, ki jim je mar, imajo pogled na svet in verjamejo še v kaj drugega kot v vase (prav tam, 293).

Richard Keeble (2005: 176) navaja štiri tipe kolumn, in sicer take z razumnimi argumenti, refleksno reakcijo in preiščeno provokacijo ter zabavne kolumne. Prve temeljijo na dokazih in razumski interpretaciji dejstev, medtem ko kolumne z refleksno reakcijo ustrezajo odzivom bralcev, zato mora pisec poznati njihove želje in strahove. Kolumna kot preiščena provokacija skuša pri bralcih doseči reakcijo in nasprotovanje, na drugi strani zabavna kolumna podaja nove poglede na življenje in pomembne zadeve ali pa se norčuje iz njih. Izbira je odvisna od posameznega pisca in tudi od časopisa, v katerem je objavljena (Keeble 1998: 257).

Kolumnisti so poleg specifične izbire predmetov svojega komentiranja znani po originalnem, avtentičnem stilu (Košir 1988: 86). Kolumna je namreč tak žanr, ki je v vseh svojih prvinah odvisen od osebnosti, ki ga piše. Iz kolumne mora zato vedno odsevati piščeva osebnost (Keeble 1998: 257). Praviloma se ob kolumnah pojavlja avtorjev fotografija, karikatura ali kakšen drugi zaščitni znak, ki nakazuje, da v njem piše izrazita osebnost (Košir 1988: 86). Ker ima piščeva osebnost pomemben vpliv na pisanje kolumne, v nadaljevanju predstavljam avtorja, katerega kolumne bom analizirala.

2. 4 Marko Crnkovič

Marko Crnkovič je bloger, urednik in kolumnist.⁴ Študiral je francoščino in primerjalno književnost, nato pa deloval predvsem kot kolumnist. Kolumne je začel pisati že kot študent leta 1986 v *Teleksu*. Službovati je začel leta 1991 v kulturni redakciji *Dela*, eno leto je delal kot kulturno-umetniški vodja Cankarjevega doma, bil je še urednik *Razgledov* in uredniški svetovalec na *Financah*. Od leta 1995 je deloval predvsem kot kolumnist, in sicer za

⁴ Podatki so iz intervjuja z Ladom Ambrožičem.

Sobotno prilogo *Dela*, *Finance* in *Dnevnik*. Danes piše kolumne za Sobotno prilogo. Za svoje kolumne je letos prejel Jurčičevo nagrado.⁵

V televizijskem intervjuju z Ladom Ambrožičem (2012) je Marko Crnkovič o svojih kolumnah povedal: »Del pisanja kolumne je to, da poveš tako, kot misliš, da ne zavijaš v celofan, da si direkten in da govoriš v 1. osebi ednine. Mogoče zato človek rabi kakšne karakterne preddispozicije. Mogoče mora biti kolumnist res malce samovšečen in vase zaverovan.« O svojem pisanju je dejal še: »Načeloma govorim isto kot človek za šankom, ko debatira s svojimi prijatelji, ali pa v kavarni. Jaz pač to povem na bolj kultiviran način, ker pač pišem. To ni isti jezik, je drugačen način razmišljanja, ampak teme so pa podobne.« V intervjuju je potrdil, da je prepoznaven stil del njegove identitete: »Jezik je moje orodje. Ne pustim si vzeti tega, da se ne bi igral z mojim orodjem. Jaz s svojim orodjem napišem kolumne, tistih šest tisoč znakov, ampak zraven pa naredim še kakšno ekshibicijo. To so taki posebni efekti.« Značilnosti njegovih kolumn bom predstavila v nadaljevanju.

3 Analiza

Pregledala sem 20 kolumn Marka Crnkoviča, iz katerih sem skušala izluščiti, kaj so ključne značilnosti njegovega jezikovnega stila. Izbrala sem kolumne, ki so bile objavljene v Sobotni prilogi *Dela*, v večini med januarjem in julijem 2012. Pred jezikovnostilno analizo si nisem postavila raziskovalnih kriterijev, kajti takšnemu sistematičnemu raziskovanju bi se lahko izmuznile značilnosti jezikovnega stila, ki jih ne bi predvidela, s tem pa bi se omejil tudi zorni kot opazovanja. Izhajala sem torej neposredno iz Crnkovičevega pisanja. Izpisala sem si značilnosti, ki sem jih opazila, pri čemer sem skušala upoštevati vse jezikovne ravnine, morfološko, semantično, sintaktično in besedilno raven, hkrati sem skušala najti še povezave med njimi. Tak način analize z upoštevanjem povezave med jezikovnimi ravninami je predvidela že Breda Pogorelec (Smolej v Pogorelec 2011: 9). Dobljene rezultate sem skušala povezati z vsebinsko ravnijo, kateri pa večje pozornosti nisem posvečala. Ves čas sem skušala ugotovitve umestiti v kontekst stilistike poročevalskih besedil.

⁵ Nagrade Sklada Josipa Jurčiča od leta 1994 podeljujejo novinarjem, publicistom in urednikom.

3. 1 Nejezikovni vplivi

Na Crnkovičev stil pisanja gotovo vplivajo številni objektivni in subjektivni stilotvorni dejavniki, vendar bom v nadaljevanju izpostavila le tiste, katerih vpliv je mogoče prepoznati na podlagi analiziranih besedil in informacij o avtorju. V prvi vrsti sta pomembna objektivna stilotvorna dejavnika sama izbira žanra kolumne in prevladujoča tematika Crnkovičevega pisanja, vezana na aktualno politično dogajanje. To je ena tipičnih značilnosti kolumn, ki razkrivajo ozadja najpomembnejših dogodkov (Košir 1988: 86). Temu primerna je tudi Crnkovičeva zgradba kolumne. V uvodnem, odebeljenem delu je namreč vedno nakazana povezava z nedavnim dogodkom s prevladujoče političnega področja, na katerem temelji celotna kolumna. Takšni dogodki so denimo v medijih objavljena novica o predsednikovem zasebnem življenju, predlagani novi mandatar, objava plakata za referendum, sporen oglaševalski slogan, izidi referendumoma, stavka, državna proslava ipd.

Crnkovič svoje kolumne vedno začenja z lastnim mnenjem o izbranem aktualnem dogodku, nato pa v nadaljevanju kolumne želi z argumenti in protiargumenti pojasniti svoje mnenje. Tak primer je naslednji (Crnkovič, 10. 3. 2012): »Slovenija, moja dežela: ima ta slogan še kak smisel? Zame ne. Zato me ne moti, da Spar pod to blagovno znamko oglašuje kumarice, salamo in gorčico.« Začetek besedila prinaša informacije, kateri dogodek je navdihnil avtorjevo pisanje in kakšno je njegovo stališče do tega dogodka. Korošec (1998: 235–237) je za tak tip začetka uvedel poimenovanje ugotovitveni besedilni nastop,⁶ saj predstavlja ugotovitev oziroma oceno o pojavu ali problematiki iz aktualne stvarnosti.

V nadaljevanju je Crnkovič nanizal argumente in protiargumente za takšno mnenje. Na eni strani je prikazal prevladujoče stališče javnosti, ki tega oglasa zaradi zgodovinskega pomena ni dojela kot pozitivnega, in ga zavrnil z argumenti, da se je družbeno-politična situacija spremenila in da mediji predstavljajo tudi številne druge, prav tako neokusne oglase, ki pa javnosti ne vznemirjajo toliko. Pri tem je orisal sedanjo družbeno-politično klimo in pokomentiral nekaj spornih oglasov drugih podjetij. Da je oglas sporen, je javnosti dal prav le s stališča avtorskih pravic. Na drugi strani je razpravljal tudi o tem, kdo je odgovoren za oglas. Argumentirano podajanje mnenja in osvetljevanje ozadja sta prav tako dve lastnosti, s katerima Crnkovičev način pisanja povsem ustreza teoretičnim postavkam kolumne (Košir 1988: 85–86; Glover 1999: 291). Izbira žanra ima torej pomemben vpliv na avtorjevo pisanje.

⁶ Besedilni nastop je najmanjši, na začetku besedila stoječi del besedila, ki je tudi sam lahko besedilo (Korošec 1998: 226).

Kot objektivne dejavnike je mogoče prepoznati še pisni prenosnik in ponavljajoče se okoliščine, da kolumne izhajajo tedensko v Sobotni prilogi *Dela* in so dolge šest tisoč znakov. Glede na to, da izhajajo v dnevnem časopisu, namenjenemu široki javnosti, je temu primerna tudi prevladujoča raba knjižnega jezika. O subjektivnih dejavnikih brez poznavanja avtorja pisanja ni mogoče zanesljivo govoriti, mogoče je le sklepati, da so francoske besede in besedne zveze, rabljene v kolumnah, posledica njegovega študija francoskega jezika. Takšna jezikovna sredstva so na primer *passée* (25. 2. 2012),⁷ *faute de mieux* (21. 1. 2012), *les cons, c'est les autres* (3. 3. 2012) in *tête-à-tête* (14. 4. 2012).

3. 2 Morfološka in leksikalna ravnina

Analiza je pokazala, da Crnkovič v svojih kolumnah piše pretežno v knjižnem jeziku, vendar vanj vključuje tudi veliko zvrstno zaznamovanih besed in besednih zvez. Glede na razvrstitev socialnih zvrsti pri Toporišiču (2000: 14–24) leksiki knjižne zvrsti avtor priključuje tudi značilnosti neknjižnega pogovornega jezika. Kot navaja Toporišič (prav tam), se neknjižni pogovorni jezik predvsem govori, za posebne pomene pa lahko tudi zapiše. To potrjujejo ravno primeri iz obravnavanih kolumn. SSKJ (1990) jih označuje s stilno-plastnima kvalifikatorjema pogovorno in nižje pogovorno; prva jezikovna sredstva so iz vsakdanje govorice ljudi, ki ne govorijo v narečju, druga pa so iz nižje plasti pogovornega jezika. Kot pogovorne označuje naslednje zveze: *jih šopajo javnosti* (7. 8. 2010), *bi lahko zaprlo štacuno* (prav tam), *Türkovo cincanje* (7. 1. 2012), *kao konstruktivna domislica* (21. 1. 2012), *izjemno prefrigana* (24. 3. 2012), *super* (31. 3. 2012) itd.

Na drugi strani so nižje pogovorne *je objavil trač* (7. 8. 2010), *ne bom šimfal* (7. 1. 2012), *je tako not padel* (21. 1. 2012), *zelo paše k sporočilu* (3. 3. 2012), *zmerja z zagamanci* (prav tam), *trotl-ziher aparati* (14. 4. 2012) itn. Korošec (1998: 19–20) za nižje pogovorne besede navaja, da negativno vrednotijo pomenske vsebine, zato jih glede na njihovo močno neknjižnost šteje k izrazitim aktualizmom. Zapisal je še, da je z njihovo uporabo mogoče doseči drastičnost izraza, ko gre za vsebino. Prav to dosega Crnkovič denimo z uporabo besede *zagamanec*. Ta beseda, uporabljena za drugače misleče, je bila napisana na plakatu za referendum in je zaradi svoje žaljive narave zmotila Crnkoviča. Avtor je že z izpostavitvijo te

⁷ V oklepajih navajam, iz katerih kolumn so vzeti primeri. Za lažje navajanje so zapisani samo datumi, kdaj so bile kolumne objavljene.

besede opozoril na drastičnost izraza, nadalje pa ga je še potenciral, saj je besedo v kolumni uporabil kar osemkrat, v različnih stavčnih funkcijah. Denimo (Crnkovič, 3. 3. 2012):

Če je človek tako nedoumljiv, da ne razume, koga imajo genialni avtorji in naročniki za zagamanca (...), potem si naj pripiše posledice, da bo za zagamanega obveljal tudi sam.

Ali pa jih ozmerjaš z zagamanci in počakaš, ali se bo kdo počutil užaljenega in prikritemu sovražnemu govorceu vrnil s še hujšo žaljivko (...).

Vsakršno nasprotovanje istospolnim partnerstvom oz. družinam velja v Sloveniji ne le za anahronistično in nazadnjaško, temveč tudi za nedemokratično, družbeno škodljivo in po novem celo zagamano.

Takšne popolne in delne ponovitve nimajo samo kohezivne funkcije, ampak so tudi vir ironije. Ta ima večji učinek kot neposredno norčevanje (Trdina 1971: 52).

Poleg socialnozvrstno zaznamovanih besed pisec uporablja tudi veliko jezikovnih sredstev, ki jih SSKJ označuje s kvalifikatorji za ekspresivno, slabšalno in knjižno. Slabšalna jezikovna sredstva so denimo *razen mene in podobnih nergačev* (7. 8. 2010), *fukljanje* (prav tam), *senzacionalistična nesnaga* (prav tam), *brezvezne ignorance* (21. 1. 2012), *pametujejo* (prav tam) in *pogrošna drama* (prav tam). Ta imajo podobno funkcijo kot nižje pogovorna jezikovna sredstva. Ekspresivna so *slepomišenje* (7. 8. 2010), *zakrknjen* (21. 1. 2012), *modrovati* (25. 2. 2012), *pobasati* (10. 3. 2012), *izcimiti se* (prav tam), *narod bednikov* (prav tam) ipd. Za njih je značilno, da so močno čustveno obarvana. Knjižna jezikovna sredstva, ki se rabijo zlasti v leposlovnem in znanstvenem jeziku, pa so *diskrepanca* (7. 8. 2010), *jih proklamira* (prav tam), *je nediplomatsko osorno patroniziral* (7. 1. 2012), *žrtev medijskega linča* (21. 1. 2012), *je kontradiktoren* (25. 2. 2012), *v inkriminirani oddaji* (25. 2. 2012), *problem naključnega pasanta* (3. 3. 2012), *je uzurpiralo oglas* (10. 3. 2012), *politični cvetober* (10. 3. 2012) itd. Nekaj je tudi slengizmov, kot so *nakladati* (21. 1. 2012), *fan* (25. 2. 2012) in *folk* (30. 6. 2012). Še redkejši so vulgarizmi.

Ti zaznamovani izrazi pogosto nastopajo v kombinacijah, denimo *famozni slovenski politični ponigliavosti* (7. 1. 2012), pri kateri je prva beseda ekspresivna, zadnja pa knjižna, in *epohalno debilno reklamo* (10. 3. 2012), kjer sta skupaj dve ekspresivni besedi. Z ekspresivnimi jezikovnimi sredstvi pisec pomensko vsebino besede vrednoti (Korošec 1998: 19), kar ustreza besedilom interpretativne zvrsti, kamor se uvršča kolumna. Besedila

interpretativne zvrsti v novinarstvu namreč prinašajo ocene, vrednotenje in mnenje avtorja (Košir 1988: 83).

Na drugi strani uporaba knjižnih besed razkriva razglednega pisca. Poleg knjižnih besed na to kaže tudi množična uporaba citatnih besed in tujk, nekaterih v zapisu že prilagojenih slovenskemu jeziku. Take so na primer *mainstream mediji* (7. 8. 2010), *kulturni Zeitgeist* (prav tam), v kovanju nenačelnega zavezniškega in pogodbenega *bullshita* (7. 1. 2012), *svetovalni backup* (25. 2. 2012), številnih *hostilnih zapisov* (prav tam), *hardcore kulturniki* (24. 3. 2012), *straight večina* (31. 3. 2012), *watchdogs demokracije* (19. 5. 2012) in *udejstvovanje for the happy few* (26. 5. 2012). Kot kažejo primeri, se tujke pogosto pojavljajo v samostalniških besednih zvezah in so prevladujoče angleškega izvora. Predvsem pri tako zaznamovanih jezikovnih izrazih se kažejo značilnosti, ki jih je v intervjuju (2012) omenil Crnkovič sam, da v pomensko že postavljeni kolumni rad naredi še kakšno jezikovno ekshibicijo. Ker se takšni zaznamovani izrazi konstantno pojavljajo v vseh njegovih kolumnah, lahko zaključim, da so sestavni del njegovega jezikovnega stila.

O Crnkovičevem igranju z jezikom najbolj pričajo njegove lastne priložnostno tvorjene besede in besedne zveze. To so *pseudohappening* (21. 1. 2012), *Nejankovič in Nejanša* (prav tam), *uvoženi wunderkandidati* (prav tam), *dvojni desničar* (21. 1. 2012), *Žigabajt* (24. 3. 2012), *lumpenpoštenjakarsko* (7. 4. 2012) in *odkod-lepote-tvoje kadri* (10. 3. 2012). Ta priložnostna jezikovna sredstva delujejo kot neologizmi, ki besedilo poživljajo (Korošec 1998: 26–27). Gre za enkratne, samo za določeno priložnost narejene besede, ki večinoma ne nastajajo iz poimenovalne potrebe. V knjižnem jeziku in drugih funkcijskih zvrsteh imajo namreč nevtralnejše sinonime. Druga lastnost pa je njihova ekspresivna vrednost. Tudi za navedene Crnkovičeve primere velja, da obstajajo nevtralnejše variante, ki bi jih pisec lahko izbral, toda nove oblike so mu poleg popestritve besedila omogočile tudi neeksplicitno izražanje mnenja in ironični podton. Kot piše Toporišič (2000: 130), priložnostne besede nastajajo po običajnih besedotvornih vzorcih, zato jih bralci lahko razumejo. Tudi v navedenih primerih bralci lahko prepoznajo njihov pomen.

Kot kaže analiza, pisec poleg tega zelo rad tvori dolge samostalniške besedne zveze s kopičenjem pridevnikov, recimo *famozna slovenska politična poniglavost* (7. 1. 2012), *z nacionalno-potrošniško patetiko najnižje sorte* (10. 3. 2012), *s petnajstkrat povečanimi črnimi stiropornimi pladnji s piščančjimi bedrci* (prav tam), *naše dobre, stare, male, fijakarske, romantičnih vedut prepolne prestolnice* (24. 3. 2012) in *s svojim dickensovskim proletarsko-*

plemiškim zvenom (9. 6. 2012). Lahko so dodani tudi deležniki. Deli besednih zvez so velikokrat ločeni z vejico in izražajo vezalno ali protivno razmerje. Taki so *nevoščljivo in privoščljivo, negativistično nastrojeno okolje* (25. 2. 2012), *ne namenoma, vsekakor pa s sistematičnim učinkom* (3. 3. 2012), *legendarnega, ponarodelega oglasa* (10. 3. 2012) in *instrumentalizacija nacionalnih, domoljubnih čustev* (prav tam). Primer kopičenja v glagolski besedni zvezi je *si znajo, smejo, hočejo in drznejo privoščiti* (3. 3. 2012).

Tu in tam je mogoče zaslediti še časovno zaznamovane izraze, in sicer starinske *podučevati* (7. 8. 2012), *pripominjati* (3. 3. 2012) in *zapopasti* (9. 6. 2012) ter zastarelo *diviti se* (10. 3. 2012). Pogosti so še frazemi, kot so *iti v glavo* (7. 8. 2012), *pisan na kožo* (7. 1. 2012), *zabiti še zadnji žebelj v krsto* (21. 1. 2012), *izgubljati tla pod nogami* (prav tam), *sрати na glavo* (25. 2. 2012) in *hočeš nočeš* (prav tam). Nekaj je tudi prenovitev frazemov: *je nič hudega sluteč dregnil v osje gnezdo slovenske samozadovoljnosti* (7. 1. 2012), *afne guncat eskapada* (21. 1. 2012) in *duh komunizma ni mogel uiti iz koalicijske buteljke* (30. 6. 2012). Frazemi v Crnkovičevih besedilih opravljajo obe funkciji, ki jih je prepoznal tudi Korošec (1998: 20): vrednotijo in izražajo avtorjevo stališče in/ali besedilo poživljajo. O tem, da frazemi služijo predvsem izražanju razmerij do predmetnosti in pojavnosti, je pisala tudi Erika Kržišnik (1996: 176).

Vse našteje značilnosti lahko uvrstimo med aktualizme. Gre za stilno zaznamovana jezikovna sredstva, ki s svojo novostjo in nenavadnostjo dosegajo posebni učinek (Korošec 1998: 14–16). Takšna sredstva so za besedila interpretativne zvrsti, med njimi tudi za kolumno, dovoljena in pričakovana. To načelo je Crnkovič dodobra upošteval, saj se je v vsaki njegovi kolumni pojavilo trideset ali več aktualizmov, ki so bodisi frazemi in priložnostno tvorjene besede bodisi jezikovna sredstva, v SSKJ označena z ekspresivnimi, stilno-plastnimi in časovnimi kvalifikatorji. To so gotovo lastnosti, ki zaznamujejo avtorjev jezikovni stil.

3. 3 Skladenjska in besediloslovna ravnina

Kos (2001: 136) piše, da je raven sintakse ena od treh ravnin, ki jih zahteva stilna analiza. Po njegovih besedah je bistvena oblika stavkov, ki kažejo na usmerjenost celotnega stila. V analiziranih kolumnah se pojavljajo različno dolge povedi. Prevladujejo take s tremi ali več stavki, medtem ko je približno enako število enostavnih in dvostavnih povedi. Število slednjih dveh je različno, v povprečju se giblje od deset do dvajset, daljše povedi pa se

lahko pojavijo tudi trideset- ali štiridesetkrat. Enostavčne povedi so velikokrat brez povedka. Menjavanje kratkih in dolgih stavkov pomembno vpliva na ritem pripovedi. Še posebej se to kaže v primerih, ko Crnkovič zaporedoma postavi po več kratkih stavkov. Tak je naslednji zaključek kolumne (Crnkovič, 7. 8. 2010):

Ne želim si verjeti, da je zgodba izmišljena. Ne želim si verjeti, da je resnična. Želim si samo izvedeti resnico. Kar bo, pa bo. Sem radoveden človek. Človek, ki ga zanima. Ne morem se pretvarjati, da me ne. To je vse. In zato tudi ne razumem, zakaj se toliko ljudi pretvarja, da bi bila resnica že konec sveta.

Crnkovič je v tem odlomku nanizal veliko kratkih povedi, ki jedrnato predstavljajo, zakaj želi izvedeti podrobnosti iz predsednikovega zasebnega življenja. Te povedi zaradi svoje kratkosti delujejo odsekano. Na koncu pa je dodal daljšo, večstavčno poved, ki se izteče v zaključno misel, tj. v nerazumevanje avtorja, zakaj ljudje temu nasprotujejo. Z oblikami povedi je prikazano tudi vsebinsko nasprotje. Kratke povedi predstavljajo delovanje avtorja in argumente za razkritje informacij, medtem ko dolga poved predstavlja mišljenje ljudi, ki je avtorjevemu nasprotno.

Dolžina povedi je tudi eden od elementov, ki kaže na stopnjevanje v tem odlomku. K temu so pripomogli še paralelizem, navajanje nasprotja *izmišljen – resničen*, zanikanje in kohezivno povezovanje s popolnim ponavljanjem. Takšno ponavljanje besed, besednih zvez in podobno grajenih stavkov je po Kosu (2001: 136) znak za sintakso s čustveno funkcijo. Ta stilu daje čustveni prizvok ali pa ga obarva izrazito sunkovito afektivno. V zgornjem odlomku je predstavljeno oboje. Taki jezikovni pojavi so prisotni skorajda v vseh analiziranih kolumnah in so zato tudi dober pokazatelj, katera jezikovna sredstva in kakšen tip sintakse so Crnkoviču blizu.

Toda v kolumni se poleg sintakse s čustveno funkcijo pojavlja še druga oblika, in sicer izrazito miselna sintaksa, ki je sestavljena iz številnih, bogato razvejanih podredij z odvisniki, med katerimi prevladujejo vzročni, pogojni, dopustni in posledični odvisniki (prav tam). Več kot je teh odvisnikov, bolj je skladnja racionalna. V proučevanih kolumnah se poleg kratkih povedi pojavljajo še daljše, tudi desetstavčne povedi. Te ustrezajo prvemu kriteriju, da so za prisotnost idejno-racionalnih prvin potrebne povedi z več odvisniki. Vsi naštetih odvisniki, ki predstavljajo drugi kriterij, so prev tako prisotni v Crnkovičevih kolumnah, vendar v veliko manjši meri kot denimo predmetni in prilastkovi odvisniki, ki prevladujejo. Glede na to lahko

zaključim, da sta v analiziranih besedilih prisotni obe funkciji sintakse. To po Kosovih kriterijih (prav tam) pomeni, da skladnja ni stilno nevtralna.

Druga raven, ki jo je treba upoštevati pri stilni analizi, je raven pridevnikov (prav tam). Gre za vprašanje, katere pridevnike avtor uporablja v zvezi s temeljnimi besedami. V analiziranih kolumnah prevladujejo razumski pridevniki, ki so zgolj pojmovno določujoči in abstraktni, ter vrednostno-čustveni, ki izražajo afektivno-emotivni odnos do pojavov. Primeri prvih so *dominantni jezikovni vzorci* (3. 3. 2012), *sugestibilni in sugerirani odgovori* (prav tam), *svobodne, demokratične izbire* (prav tam), *sistematični učinek* (prav tam) in *škofovska konferenca* (prav tam), drugih pa *čednega, simpatičnega, skromnega, nenaličenega in nevpadljivega dekleta* (3. 3. 2012), *genialni avtorji* (prav tam) in *tistim najbolj trivialnim ateistom* (prav tam). Lahko pa gre za kombinacijo obeh, recimo *podivjanemu vrednostnemu liberalizmu* (prav tam). Spet gre za enaki prevladujoči komponenti kot pri sintaksi.

Zadnja stopnja v stilni analizi je raven metaforike (Kos 2001: 136–137). Ta se analizira tako, da se pomensko prenesenim in zamenjanim besedam, tj. metaforam, metonimijam, sinekdoham, komparacijam in personifikacijam, določajo struktura in temeljni elementi, ki so najmočnejši. V kolumnah Marka Crnkoviča so ta jezikovna sredstva zelo pogosta in spet dveh vrst, vendar je razumskih veliko manj. Takšni so *je kot večina državljanov* (7. 1. 2012), *politični obraz leta* (25. 2. 2012), *so polepili Ljubljano* (3. 3. 2012), *pred Ambrusom* (prav tam) in *narezek prihaja na mizo* (10. 3. 2012). V veliko večji meri pa je prisotna emocionalna metaforika. To se kaže v naslednjih zvezah: *bi tuhtal in tuhtal kot kakšen literarni junak Frana Milčinskega* (7. 1. 2012), *se kot nebogljen mlada žirafa predstavi izvoljenim hijenam* (21. 1. 2012), *dobro naoljena PR mašina* (25. 2. 2012) in *se je dvignil vihar ogorčenja* (31. 3. 2012).

Kot meni Kos (2001: 135–136), šele takšna trodelna stilna analiza omogoča vpogled v globljo strukturo piščevega stila. Analiza vseh teh stopenj je pokazala, da sta v zunanjem oz. jezikovnem stilu prisotni in povezani idejno-racionalna in afektivno-emotivna ravnina. Takšna ugotovitev ne preseneča, če skušamo vzpostaviti povezavo z lastnostmi kolumn. Ker sodi kolumna v interpretativno zvrst, so pisci v njej lahko prisotni s svojimi mnenji in smejo biti do predmeta upovedovanja čustveno naravnani. Na drugi strani pa v kolumnah avtorji predstavljajo tudi ozadja dogodkov in zato vključujejo tudi racionalne razlage in pojasnila.

Za globljo stilno analizo manj pomembne, a vseeno pomagalo za stilno analizo so retorične figure (prav tam). Z njimi je tradicionalna poetika razlagala zunanji slog

umetnostnih besedil, uporabljale pa so se tudi v govorništvu (prav tam, 129). Poleg že omenjenih, metafore, metonimije, sinekdohe, primere, poosebitve in stopnjevanja, so se v analiziranih kolumnah pojavili še retorično vprašanje in retorični odgovor, na primer *In le kako bi volivci spoštovali institucijo parlamenta, ko pa je niti poslanci sami niso?* (21. 1. 2012) in *Da to ne gre tako hitro? Seveda ne.* (7. 1. 2012), oksimoron, tj. *v realni iluziji* (7. 1. 2012), nagovor, in sicer *Dragi moji* (26. 5. 2012), podvojitve, na primer *sem globoko, globoko preziral* (14. 7. 2012), besedna igra, kot je *V Sloveniji ni dobro biti dober.* (19. 5. 2012), mnogovezje, denimo *iz prizora v prizor in iz dejanja v dejanje postaja vse slabša in bolj plehka in predvsem bolj demokratično nedramaturška* (21. 1. 2012), vzklik ali eksklamacija, kot je *Še več!* (3. 3. 2012) in ironija *Res čudno, da so bili vsi proti!* (21. 1. 2012). Vse naštete retorične figure so prisotne skorajda v vseh analiziranih kolumnah, najpogosteje pa sta prisotni metafora in ironija. Funkcija retoričnih figur je, da dajejo besedam samosvojo učinkovitost, svežino, lepoto, barvitost in globlji pomen, poleg tega pa še ostrino misli (Trdina 1971: 27, 38).

Sredstva, tipična za besedilo, so tudi metabesedilni elementi. Gre za jezikovna sredstva, ki ne tvorijo besedilnega sveta, saj bi vsebina brez njih ostala nespremenjena. Crnkovič je v kolumnah največkrat izbral takšne metabesedilne elemente, ki kažejo njegov odnos do vsebine. Takšna ugotovitev je pričakovana, saj je v kolumni novinarju dovoljeno podati svoj subjektivni odnos do vsebine. Primeri, ki se pojavljajo, so *vsaj domnevno* (10. 3. 2012), *seveda* (prav tam) in *končno le* (21. 1. 2012). Po številčnosti sledijo napovedovalci vsebine in stopnje besedilne zgradbe, na kar kažejo naslednji primeri: *skratka* (3. 3. 2012), *nadalje* (21. 1. 2012) in *ponavljam* (21. 4. 2012). Najmanj je označevalcev piščevega odnosa do bralca, vendar se vseeno vedno pojavljajo v analiziranih kolumnah. Majhno število je verjetno posledica pisnega prenosnika. Taki so *vsì se še dobro spomnimo* (24. 3. 2012), *kaj neda?* (3. 3. 2012) in *beri* (21. 1. 2012).

Označevalci odnosa do vsebine so lahko eksplicitni, ortografski in pripisovalni. Prvi so izraženi s pomočjo pridevnikov, omenjenih že zgoraj, prislovov, zaznamovanih samostalnikov ali celotnega stavka, recimo *njen samovšečni PR nastop v osladni oddaji* (10. 3. 2012), *brezbrižno gleda epohalno debilno reklamo* (prav tam), *je tipično slovenska javna nesramnost* (3. 3. 2012) in *To mi ni prav nič všeč.* (21. 1. 2012). Posredno avtor izraža svoj subjektivni odnos s pomočjo metaforike in ironije, kot so *z vodilnim morskim psom med slovenskimi odvetniki* (3. 3. 2012), *naličeni feminizem* (prav tam) in *genialni avtorji* (prav tam). Našteti jezikovnih sredstev za izražanje odnosa do vsebine je daleč največ.

Ortografski označevalci so prisotni v manjši meri, predstavljajo jih le ločila, denimo *Kaj se je zgodilo s Slovenijo, ki je bila nekoč tako napredna in liberalna?! (31. 3. 2012)* in *da ima nasprotnik – nasprotnik?! – (2. 6. 2012)*. Za novinarska besedila tipični so pripisovalci, ki se pojavijo ob citatih, s katerimi avtor želi utemeljiti svojo presojo. Teh je prav tako manj kot eksplicitnega vrednotenja, tak primer je *sicer se strinjam z oglaševalskim kritikom Janezom Damjanom, ki je v komentarju v Delu napisal (10. 3. 2012)*. Korošec (1998: 203) pri tem navaja dve skupini jezikovnih sredstev, ki izkazujeta, ali gre za zanesljivo ali nezanesljivo sklicevanje, morfemsko navezovanje z zvezo *naj bi* in besedno s členkovnimi zvezami *menda, ki da je* ipd. Obe se v kolumnah pojavljata zelo redko, ker je tudi citatov, značilnih predvsem za informativno zvrst, malo.

V analiziranih kolumnah je Crnkovič močno prisoten s svojimi mnenji, kar ustreza naravi kolumne. V njih je velikokrat piker, zaradi česar so njegove kolumne glede na razvrstitev Richarda Keebla (2005: 176) kombinacija premišljene provokacije in zabavne kolumne, ki podaja nove poglede na pomembne zadeve in s norčuje iz njih. Predvsem zaradi provokativnosti se postavlja vprašanje, ali avtor s svojim pisanjem kdaj preseže sprejemljivo raven in preide do vključevanja žaljive konotacije in razžalitev.⁸ Tu gre za vprašanje sprejemljivosti pri bralcih.

Sprejemljivost je eden od sedmih kriterijev besedilnosti po De Beaugrandu in Dresslerju (1992: 12), ki poleg tega vključujeta še kohezijo, koherenco, namernost, informativnost, situacijskost in medbesedilnost. Izpostavila bom za jezikovni stil najbolj relevantne. Kohezija pomeni površinsko povezanost in temelji na slovničnih odvisnostih (prav tam, 12). Pri Crnkoviču se pojavljajo vse oblike kohezije, tj. popolna in delna ponovitev, paralelizem, parafraza, navezovanje z zaimkom, elipsa, glagolski čas in vid, ki sta enotna v celotnem besedilu, junkcija in morfemsko navezovanje. Popolna in delna ponovitev ter paralelizem nimajo samo povezovalne funkcije, temveč velikokrat opravljajo še stilno funkcijo. Taki so spodnji odlomki iz kolumne (Crnkovič, 10. 3. 2012):

Slovenija, moja dežela: ima ta slogan še kak smisel?

Trdim skratka, da ne bi bilo ognja v strehi, če Slovenije, moje dežele ne bi uporabil za oglaševanje ravno Spar.

⁸ Da bi to ugotovili, bi morali opraviti natančnejše raziskave uporabljenih jezikovnih sredstev in vpliva sobesedila, upoštevati pa bi bilo treba tudi družbeni kontekst. Več o tem v zborniku *Razžalitse v tiskanih medijih* (2002), ur. Tomo Korošec.

Nazaj k Pivovarni: njihove reklame, polne zgodb o zmagoslavnem osvajanju slovenskih vršacev, pšeničnih polj, ki nas hranijo, nosečnicah, ki nas rojevajo, so točno to – Slovenija, moja dežela.

Ker je Slovenija moja dežela, smo ponosni na vse. Celo na karkoli.

Kolizej ni simboliziral nič, vendar je stal sredi prestolnice Slovenije, moje dežele in je zato tako težko padel.

Radi tudi občudujemo prvake v najbolj dolgočasnih športih, ker so pač med redkimi, ki v Slovenijo, mojo deželo s tekmovanj prinašajo medalje.

V celotni kolumni se zveza *Slovenija, moja dežela* pojavi kar štirinajstkrat. V začetku kolumne je ta zveza omejena na slogan, kar kažeta prva dva navedena primera, nato pa avtor slogan in k njemu pripadajoči oglas poveže z drugimi oglasi in podobo Slovenije v njih. Četrty primer nakazuje, da je avtor slogan razvezal, in s tem je *Slovenija* dobila dobesedni pomen. Celotna zveza je v nadaljevanju postopoma postala sredstvo za označevanje države in vir posmeha. Taka raba idealizira in povzdiguje državo, toda v kontekstu, v katerem se pojavlja, deluje izrazito ironično. V Crnkovičevih kolumnah je takšno ironično pisanje zelo pogosto.

Naslednja lastnost besedila je koherenca, ki po De Beaugrandu in Dresslerju (1992: 13) pomeni vzpostavljanje pomenskih razmerij in odnosov, in sicer s pomočjo sopomenk in nadpomenk, besednega reda in pomenskih razmerij med posameznimi deli besedila. Posebnost Crnkovičevega stila je, da so odvisniki pogosto postavljeni na začetek povedi ali pa predstavljajo celo samostojno poved, denimo (Crnkovič, 10. 3. 2012): »Celo otroci se morajo v šolah učiti o pisateljih, ki bi jih v državah z bolj realnimi kriteriji – pedagoškimi in literarnimi – črtali iz učnega programa. Toda v Sloveniji, moji deželi so nekaj posebnega.« Kot piše Toporišič (2000: 636), gre pri tem za stilistično voljo pišočega. Posledica je, da se stavki pogosto začenjajo z veznikom. Na začetke stavkov so velikokrat postavljeni tudi členki.

Kot kaže zgornji primer, Crnkovič pogosto rabi pomišljaje, v katere vključi vrinjene stavke, dodatne informacije, komentar, lahko pa so ti rabljeni kot poudarek ali nakazovanje nasprotja. Takšno funkcijo predvidevajo tudi *Pravila Slovenskega pravopisa* (1997: 53), kjer piše, da pomišljaj namesto vejice poudarjeno ločuje kakšno besedo ali misel stavka ali pa kaže na nasprotje posameznih stavkov iste povedi. Primer iz analizirane kolumne (Crnkovič, 10. 3. 2012) je: »Nacionalni ponos so nam začeli vbijati v glavo sredi osemdesetih – in od takrat niso nehali.« Podobno funkcijo imajo tudi oklepaji, ki so velikokrat rabljeni tudi za

nakazovanje dvojnega branja, recimo (Crnkovič, 21. 1. 2012): »Brez njegovega nenehnega izzivanja levica ne bi bila tako zakrknjena (kot on sam).« Pogosto so rabljena tudi dvopičja, in sicer za napoved zapisanega ali za naštevanje.

Kot že zapisano, med odvisniki prevladujejo predmetni in prilastkovi odvisniki, med priredji pa vezalno in protivno priredje. Poleg vrinjenih stavkov, ki jih je veliko, se pojavljajo še polstavki in pristavki. Nekaj je vzkličnih stavkov, veliko več pa vprašalnih stavkov, za katere je značilno, da jih avtor pogosto zapiše po več zaporedoma, s čimer ustvarja stopnjevanje, recimo (Crnkovič, 25. 2. 2012): »Toda kako naj Američan, ki sprejema pomembne odločitve, nekaj izve o slovenski politiki? Ali mar kdo misli, da je slovenska politika za tujce (preprosto) razumljiva zadeva? Še več: da je celo transparentna?« V takšnih splošnih vprašanjih so velikokrat uporabljeni nedoločni zaimki. Crnkovič je v eni od kolumn (26. 5. 2012) nanizal kar dvanajst vprašanj zapored.

Za besedilnost pomembna je še namernost, ki se nanaša na hotenje tvorca besedila, da je besedilo kohezivno in koherentno in da bo služilo za uresničitev tvorčevih namer (De Beaugrandu in Dresslerju 1992: 15). Ker gre za kolumno, želi Crnkovič argumentirano predstaviti svoje mnenje in pojasniti ozadje dogodkov. Za kolumne Marka Crnkoviča je značilna še medbesedilnost. Ta je povezana z dejavniki, ki povzročijo, da je uporaba besedila odvisna od poznavanja enega ali več že prej spoznanih besedil (prav tam, 18). Ker kolumnisti pišejo o aktualnih dogodkih, o katerih so bralci dobili že veliko informacij iz besedil informativne zvrsti, ki so bila objavljena v preteklih dneh, lahko govorimo o medbesedilnosti.

3. 4 Značilnosti poročevalskega stila

Pojavlja se nekaj značilnosti, ki jih lahko pripišemo dejstvu, da gre za novinarska besedila. Na eni strani so to publicizmi, kot so *ni noben news* (7. 8. 2010), *PR* (7. 8. 2010), *estradna scena* (25. 2. 2012), *koalicijski trojček* (prav tam), *so lobirali za* (10. 3. 2012), *prvak* (prav tam) in *off the record* (9. 6. 2012). Druga značilnost je vključevanje citatov in povzetih izjav drugih ljudi. Z dobesednimi navedki novinar namreč skuša predstaviti interpretacije, mnenja, stališča, čustva, odzive ali osebnosti govorcev, hkrati pa z njimi besedilu daje nov zagon, ker spremeni in sprosti njegov ritem (Laban 2005: 53). Crnkovič tu in tam navede dobesedni navedek kake osebe, kar mu služi kot iztočnica za podajanje lastnega mnenja. Z zapisom citirane osebe se bodisi strinja bodisi mu nasprotuje. Dobesednemu navedku je dodan še pripisovalec, čigava je izjava.

Pristavki, ki jih avtor uporablja, so velikokrat posledica načela, da je treba ljudi poimenovati z imenom in priimkom ter funkcijo, ki jo opravljajo. Tak primer je *Dušan Merc, ravnatelj OŠ Prule* (21. 4. 2012). Tudi tu Crnkovič posega po ironiji, česar si denimo v žanrih informativne zvrsti ne bi mogel privoščiti. Namesto prepoznavne funkcije, ki jo oseba opravlja, večkrat ironično zapiše, kaj je oseba naredila oz. dopiše njeno lastnost. Recimo: *pri Maši Kociper, svoji iks-ipsilon kandidatki za predsednico DZ* (21. 1. 2012) in z *Bojanom Požarjem, avtorjem številnih hostilnih zapisov o njeni visokosti* (25. 2. 2012). Podobno je tudi poimenovanje *tašča ministra za finance* (24. 3. 2012), ne da bi bilo dodano njeno ime.

Avtor ustrezno izbranemu žanru piše v 1. osebi ednine, kadar pa bralca nagovarja, uporablja še 1. osebo množine ter 2. osebo ednine in množine. S tem se sproža občutek kramljanja z bralcem, kar se kaže v primerih *pomislite, prosim* (10. 3. 2012), *smo ponosni* (prav tam) in *Slovincem prisoliš klofuto* (3. 3. 2012). Na govorni prenosnik spominjajo tudi številna ponavljanja in naslednji primer (Crnkovič, 21. 1. 2012): »Hočem povedati, da od 4. decembra gledamo ... – ne, ne grozljivko, temveč pogrošno dramo (...).« Na govorni prenosnik spominja že začetek *hočem povedati*, ki deluje kot mašilo za zapolnjevanje vrzeli v govoru. Na drugi strani pa tropičje, ki deluje kot premolk oz. kot da bi avtor razmišljal in iskal pravo besedo. Temu v prid govori še dejstvo, da je najprej zapisal manjkajočo besedo in jo zanikal, nato šele je zapisal pravo. Podobno je v odlomku (Crnkovič, 14. 4. 2012), kjer je sredi stavka prav tako uporabljeno tropičje, nato pa pisec nadaljuje: »(...), ki kot ... Dobro, tukaj je zadeva še dvorezna.« Ob branju dobimo občutek, da se je avtor nenadoma spomnil pomisleka, zaradi česar je prekinil začeto poved. Na smeh in razmišljanje spominjajo medmeti, kot sta *hehe* (19. 5. 2012) in *hmm* (prav tam). Vse te značilnosti spominjajo na govor.

4 Zaključek

Marko Crnkovič se v svojih kolumnah loteva veliko različnih tem, odziva se na različne dogodke, ocenjuje delo različnih ljudi in se zavzema za različna stališča, kljub temu pa ostaja zvest svojemu jezikovnemu stilu. S tem pa tudi žanru, v katerem ustvarja. Za kolumno in kolumniste je namreč značilen originalen stil pisanja, v vseh prvinah odvisen od osebnosti, ki jo piše (Košir 1988: 86). Analiza dvajsetih kolumn je odkrila, kaj so tiste značilnosti, ki najbolj definirajo Crnkovičev stil pisanja.

Na eni strani so to prednosti in omejitve zaradi izbora žanra. Ker gre v kolumni predvsem za argumentirano podajanje mnenja o aktualnih dogodkih, je Crnkovičevo pisanje izrazito subjektivno. Njegova mnenja so podana na vse mogoče načine: eksplicitno, posredno prek metaforike in ironije, z ortografskimi in pripisovalnimi označevalci. Tudi stilna analiza po vzoru analize umetnostnih besedil je pokazala prevladovanje čustveno-vrednotenjskih prvin, katerim se priključujejo tudi idejno-racionalne prvine, ki prav tako soglašajo z lastnostjo kolumne, da ponuja razlage o ozadju dogodkov (prav tam).

Subjektivno mnenje Crnkovič velikokrat izraža s povezovanjem več prvin, pri čemer gre največkrat za kombinacijo kratkih in dolgih stavkov, paralelizma, stopnjevanja in ironije. Predvsem ironija je tista stilna značilnost, ki najbolj opredeljuje Crnkovičev stil pisanja, saj so z njo dodobra prežete vse njegove kolumne. Poleg ironije se v svojih besedilih poslužuje tudi drugih retoričnih figur, s katerimi popestri svoja besedila, enakemu namenu pa služijo tudi številna stilno zaznamovana poimenovanja, ki prehajajo od nižje pogovornih in ekspresivnih besed in besednih zvez do knjižnih, citatnih in tujih jezikovnih enot. Stilno posebno je tudi uporabljanje ločil, vključevanje metabesedilnih elementov, postavljanje odvisnih stavkov na začetek povedi in zaporedno postavljanje po več vprašanj, ki prav tako posredno prinašajo avtorjeva mnenja. Izvirno je tudi njegovo vnašanje značilnosti govorjenega diskurza.

Kljub stilnim posebnostim, lastnim samo njemu, Crnkovič v svojih kolumnah vendarle upošteva nekaj tipično novinarskih načel, kot so uporaba 1. osebe ednine, publicistična jezikovna sredstva ter vključevanje citatov in povzetih izjav z jasno identificiranimi osebami, ki so jih izrekle. Vendar tudi v to vnaša nekaj svojih posebnosti. V besedilih velikokrat nagovarja bralca z uporabo tudi množinskih in drugoosebnih oblik, pri pripisovanju izjav pa spet uporabi ironijo. Pri njegovem pisanju gre torej za splet značilnosti s treh področij: jezikoslovja, literarne umetnosti in novinarstva. Ker je enake značilnosti mogoče opaziti v

prav vseh njegovih kolumnah, lahko zaključim, da ima Marko Crnkovič izviren in jasno izoblikovan jezikovni stil.

5 Povzetek

Diplomsko delo v ospredje postavlja vprašanje, ali je mogoče na podlagi prebiranja kolumn Marka Crnkoviča prepoznati njemu lasten jezikovni stil. Po Bredi Pogorelec (2011: 63) gre pri jezikovnem stilu predvsem za vprašanje oblike, ki kaže, kako je predmet upodobitve predstavljen v posebni, enkratni podobi. Za pisanje novinarskih besedil namreč velja podobno kot za umetnostna besedila, da je poleg vsebine pomembna tudi oblika. To je še posebej značilno za besedila kolumnistov, ki so znani po svojem originalnem, avtentičnem stilu (Košir 1988: 86). Iz kolumne tako vedno odseva tudi piščeva osebnost (Keeble 1998: 257).

Prvi del diplomske naloge skuša z jezikovnega, literarnega in novinarskega stališča osvetliti teoretična izhodišča za proučevanje jezikovnega stila. Pojasnjene so značilnosti publicističnega besedila in stila poročevalskih besedil, ki ga je popisal Tomo Korošec (1998), podrobneje so predstavljena tudi temeljna načela za pisanje kolumne. Drugi del pa prinaša rezultate jezikovnostilne analize. Predstavljene so značilnosti jezikovnega stila na vseh jezikovnih ravneh, morfološki, leksikalni, skladenjski in besedilni ravni, ter povezave med njimi. Ugotovitve so postavljene v razmerje do vsebine in v kontekst novinarskih besedil.

Jezikovni stil Marka Crnkoviča zaznamuje njegovo argumentirano podajanje mnenja o aktualnih (političnih) dogodkih. Temu ustrezno je avtor v besedilu močno prisoten s svojimi mnenji, ki so podani eksplicitno, posredno prek metaforike in ironije, z ortografskimi označevalci in pripisovalci. Ironija, ki je pogosto sredstvo v vseh njegovih kolumnah, velikokrat nastopa v kombinaciji s stopnjevanjem, ki ga zaznamujejo menjavanje kratkih in dolgih stavkov, paralelizem ter kopičenje vprašalnih povedi. Na posebnost njegovega stila kažejo zapisovanje odvisnikov na začetke povedi, zaznamovana raba ločil, prevladujoči predmetni in prilastkovi odvisniki, številni vrinjeni stavki, posnemanje govornega diskurza in raznolika uporaba besed in besednih zvez, od nižje pogovornih do knjižnih in citatnih.

Marko Crnkovič v svojih kolumnah sledi novinarskim zakonitostim, vendar tudi te nekoliko po svoje prilagaja. Namesto določene perspektive v 1. osebi ednine uporablja za nagovarjanje bralcev še množinsko in drugoosebno obliko, sicer tipično novinarske pristavke za identificiranje oseb pa obarva ironično. Pri njegovem pisanju gre torej za preplet jezikoslovnih, literarnih in novinarskih značilnosti. Vse naštetu je mogoče opaziti v vseh kolumnah Marka Crnkoviča, zato lahko rečemo, da ima prepoznaven in izviren jezikovni stil.

6 Literatura in viri

- Akhmanova, Olga (1976): *Linguostylistics: theory and method*. The Hague, Pariz: Mouton.
- De Beaugrande, Robert Alain in Wolfgang Ulrich Dressler (1992): *Uvod v besediloslovje*. Ljubljana: Park.
- Dular, Janez (1971/72): O slovenskem časnikarskem jeziku. *Jezik in slovstvo* 17/5. Str. 153–159.
- – – (1974a): *Publicistični jezik v prepletu jezikovnih zvrsti in slogovnih različic*. Magistrska naloga. Ljubljana.
- – – (1974b): Zvrstnost slovenskega jezika. *Slovenski jezik, literatura in kultura: Informativni zbornik*. Ur. Matjaž Kmecl, Tine Logar, Jože Toporišič. Ljubljana: Seminar slovenskega jezika, literature in kulture pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze. Str. 57–73.
- Glover, Stephen (1999): What columnists are good for. *Secrets of the press*. Ur. Stephen Glover. London [etc.]: Allen Lane: The Penguin Press. Str. 289–298.
- Intervju: Marko Crnkovič [Voditelj Lado Ambrožič]. *RTV Slovenija*. 4. marec 2012.
Dostopno na: <http://tvslo.si/predvajaj/marko-crnkovic/ava2.130622680/> (10. marec 2012).
- Kalin Golob, Monika (2005): Novinarstvo in jezik(oslovje). *Uvod v novinarske študije*. Ur. Melita Poler Kovačič in Karmen Erjavec. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Str. 73–107
- Keeble, Richard (1998): *The newspaper handbook*. London, New York: Routledge.
- – – (2005): *Print journalism: a critical introduction*. London, New York: Routledge.
- Korošec, Tomo (1998): *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
- – – (2005): *Jezik in stil oglaševanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kos, Janko (2001): *Literarna teorija*. Ljubljana: DZS.
- Košir, Manca (1988): *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: DZS.

- Kržišnik, Erika (1996): Frazeologija v slovenskem časopisju štiri leta po osamosvojitvi. *Jezik in čas*. Ur. Ada Vidovič Muha. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. Str. 175–189.
- Laban, Vesna (2005): Žanri vestičarske vrste, običajno poročilo in anketa v dnevnem časopisju. *Uvod v novinarske študije*. Ur. Melita Poler Kovačič in Karmen Erjavec. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Str. 32–73.
- Pogorelec, Breda (2011): *Stilistika slovenskega knjižnega jezika: Jezikovni spisi II*. Ur. Mojca Smolej. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU: Znanstvena založba Filozofske Fakultete.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2000). CD-ROM. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Slovenski pravopis: spletna izdaja* (2010). Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. Dostopno na: <http://bos.zrc-sazu.si/c/SP/index.html>.
- Slovenski pravopis. 1, Pravila* (1997). Ljubljana: DZS.
- Toporišič, Jože (1992): *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- — — (2000): *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Trdina, Silva (1971): *Besedna umetnost: Del 2*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Veliki slovar tujk* (2006). Ljubljana: Cankarjeva založba.

Analizirane kolumne:

- Marko Crnkovič: Požar ni on, Požar ste vi. *Sobotna priloga Dela*, 7. 8. 2010. Str. 7.
- — — Blagor krotkim, kajti deželo bodo podedovali. *Sobotna priloga Dela*, 7. 1. 2012. Str. 9.
- — — Za demokracijo je dovolj dobro le najboljše. *Sobotna priloga Dela*, 21. 1. 2012. Str. 11.
- — — Kako razložiti fenomen Katarine Kresal. *Sobotna priloga Dela*, 25. 2. 2012. Str. 9.
- — — Zagamani: med alternativo in svobodo. *Sobotna priloga Dela*, 3. 3. 2012. Str. 9.
- — — Slovenija, moj sendvič s kumaricami, salamo in gorčico. *Sobotna priloga Dela*, 10. 3. 2012. Str. 9.

- — — Minister Žigabajt resetira Plečnikovo tržnico. *Sobotna priloga Dela*, 24. 3. 2012. Str. 9.
- — — Liberalne elite in poreferendumska niravana. *Sobotna priloga Dela*, 31. 3. 2012. Str. 9.
- — — Lep pozdrav iz Slovenije. *Sobotna priloga Dela*, 7. 4. 2012. Str. 11.
- — — Mi samo pridemo pa poslikamo ali La vie en X-pro II. *Sobotna priloga Dela*, 14. 4. 2012. Str. 9.
- — — Jogurtna revolucija po slovensko. *Sobotna priloga Dela*, 21. 4. 2012. Str. 9.
- — — Uvedimo trošarine na kulturo in proslave. *Sobotna priloga Dela*, 12. 5. 2012. Str. 9.
- — — Parapolitiki na Lukšič-Vlačičevem nabrežju. *Sobotna priloga Dela*, 19. 5. 2012. Str. 9.
- — — Marko Crnkovič, petdesetletnik. *Sobotna priloga Dela*, 26. 5. 2012. Str. 9.
- — — Memorandum: nikoli v nedeljo. *Sobotna priloga Dela*, 2. 6. 2012. Str. 9.
- — — Kakšna je boniteta nepluralnih medijev. *Sobotna priloga Dela*, 9. 6. 2012. Str. 11.
- — — Dan v življenju novinarja. *Sobotna priloga Dela*, 23. 6. 2012. Str. 9.
- — — Ukiniti proslavo, ne partizanov. *Sobotna priloga Dela*, 30. 6. 2012. Str. 9.
- — — Kdo je prvi začel? Kdo bo prvi nehal? *Sobotna priloga Dela*, 7. 7. 2012. Str. 7.
- — — Peter Božič ni pokopal svojih domobrancev. *Sobotna priloga Dela*, 14. 7. 2012. Str. 9.

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 26. septembra 2012

Minca Šegula